

Gál Sándor

MAGYARSÁGTUDAT KISEBBSÉGBEN

(Lehet-e gúzsba kötve táncolni?)

Vannak nálunk szerencsésebb népek, nemzetek, amelyeknél a nemzettudat felvetése merő képtelenségnek számít. Az angolok, a franciák, a németek, az oroszok számára az azonosságtudat természetes állapot, amelynek a megletét a történelem biztosítja és bizonyítja.

Ha ez náluk így van, akkor a mi számunkra mindaz, aminek jelenlétét és méltóságát ugyanolyan természetes tudatossággal kellene megélnünk, évtizedek óta miért borzong és tévelyeg kérdések és kétségek útvesztői között?! Melyek voltak azok a történelmi okok és események, amelyek magyarságtudatunk természetes működését szétzilálták, amelyek elbizonytalanították népünket és az egybetartozás kohézióját szétrombolták?

Azt hiszem, ha ezekre a kérdésekre megközelítő pontosságú és érdemi válaszokat keresünk, szükséges visszahátrálni az időben jó másfél évszázadot. Mert végül is a valahová tartozás mai értelmezésének a mélyére a nemzettévalás forradalmas vonulatai és útjelzői vezetnek el.

Az én személyes, valamivel több mint félszázados tapasztalataim alapján ezt a tágas ölelésű kérdéskört két részre osztanám, amelyek nem kizárják, hanem kiegészítik egymást.

Az első kérdéskörbe a nemzettudat elméleti-történelmi felvetését és végiggondolását tenném, míg a másodikba ennek az egésznek a hétköznapi gyakorlatát.

Az első csoport, vagy gondolathalmaz alapkérdése, hogy létezésünket mi határozza meg súlyosabb mértékben: emberségtudatunk vagy magyarságtudatunk. Ez a felvetés törvényszerűen további elvi, történelmi és filozófiai kérdéseket is tartalmaz, amelyek ugyan roppant érdekesek, ám részletezésük mai alaptémánktól nagyon messzire sodorna. Mi több: a valahová tartozás tudatának elméleti végiggondolása akár egy folyódelta: ezer ágú-irányú. Ezért ezt az irányt nem is folytatom, mert - az iménti hasonlatnál maradva - esetleg elvesznénk a folyódelta nádasaiban, ismeretlen útvesztőiben.

Előtte -, és szeretném hinni és remélni, hogy az iménti ingoványos talajról a járható szárazföldre lépek, - a magyarságtudat reáliai abszolúte gyakorlati, tehát empirikus kérdésként merülnek fel. Főként, ha a magyarságtudat mellé a „kisebbségi” jelző társul. Vagyis a továbbiakban - nem feledkezve meg az elmélet fontosságáról sem - a kérdéskör második, gyakorlati részéről és valóságáról mondanám el személyes és közösségi tapasztalataimat.

A valahová tartozás első moccnásai, gondolom, valahányunkban élnek, meglehetősen csupán homályos emlékként, vagy egy belső táj - szülői táj - részeként. Azt hiszem, nem járok messze az igazságtól, amikor az első helyen a legszűkebb családot jelölöm meg, amely életre szólóan meghatározza a közösséghez való viszonyunkat. Tovább menve: ott a szülői ház, az utca, s azon túl már egy tágabb közösség. És ezen belül már az a teljes kapcsolatrendszer, amelyet én egy közösség *emberi minőségének* mondanék. Valami olyasmire gondolok, ami a hétköznapi élet teljességével erkölcsi-etikai magatartásmodellét sugároz széjjel, amely a családba születő gyermekek számára mértékét adott - a mindenkor példaként. Olyan példákra gondolok, amelyek gyermekkoromból mindmostanáig bennem maradtak. Amikor édesanyámmal a megszáradt szénát raktuk petrencébe, mama ilyképpen oki-

tott: „Nem azt fogják kérdezni, hogy mennyi ideig raktad, hanem azt, hogy ki rakta ilyen szépre?” - mármint a petrencét... De akad más példa is bőven. Nyáridőben nálunk a vakációzós diáknak dolgoznia kellett. Dolgoztam magam is, arattunk, kapáltuk a kukoricát, csépeztük a gabonát. Egy ilyen gabonacséplésnél a kazalra kerültem, ott is a konty alá. Léven cingár legényke, az elevátorról folyamatosan leömlő szalma lassan betemetett. Tehetetlenségemet látva egy idősebb kazalrakó parasztember odajött hozzám, s azt mondta: „Ugye fiam megszomjaztál? Nocsak menj le a kazalról és igyál egyet.” Holott azt is mondhatta volna, hogy aki ilyen anyámasszony katonája, az ne álljon férfiemberek közé kazlat rakni. De az emberi minőség, a közösségi ösztön másként működött: cselekedetével vált érthetővé és világossá. Azt hiszem az ilyen, s az ehhez hasonló gesztusok fényjelei vésődtek be tudatunkba, ösztöneinkbe. És ebből kristályosodott ki a legfontosabb: az egymásért való felelősség hétköznapi törvénye. Ami aztán - talán már a génekbe is bekódoltan - szállt egyik nemzedékről a másikra. Ez adta - és adja - hitem szerint a létezés biztonságát. S fordítva: ennek hiánya a bizonytalanságot és - napjainkban - a valahová tartozás folyamatos feladását és elvesztését.

Tovább morzsolva az otthon- és a valahová tartozás láncszemeit, azt látom, hogy az imént említett biztonság tudatunkat erősítette és szolgálta a *birtoklás* tudása is. Ami a saját tulajdonban érhető tetten. Mert a saját tulajdon a kötődés és a személyes döntéshozatal szabadságát jelentette és jelenti. Úgy tűnhet fel, hogy mindaz, amit az imént itt felsoroltam túlságosan elvont, ám a későbbiek során látni fogjuk, hogy ezen *attribútumok hiánya* milyen következményekkel járt magyarságtudatunk állapotát tekintve.

A saját tulajdon, a birtoklás tudása felett, vagy mögött volt még - és szeretném hinni, hogy meg is marad az idők végezetéig - egy olyan, Németh Lászlóval szólva „szellemi ragasztóanyag”, amely ezeket a közösségeket egybefogta. S ez nem volt egyéb, mint az íratlan irodalom természetes jelenléte és adománya - az anyanyelv csodája által.

És ez az egész, a család, a szülői táj s a tágabban értelmezett közösség történelmi idejében a munka, az emberi minőséget hordozó jelképrendszer egysége szerves egységként működött. Amíg ezt a szerves egységet - a hazát, hazánkat - erővel szét nem rombolták, ugyanúgy nem volt szükségünk arra, hogy nemzeti tudatunkról, a valahová tartozás fontosságáról értekezzünk, mint a többi nagy nemzet fiainak. Csak e mérhetetlen, embertelen és tekintet nélküli feldarabolás hozta meg annak a szükségességét, hogy ezekről a kérdésekről beszéljünk. A holnap, a jövő, a megmaradás kényszerítő szorítása vetette mindezt a felszínre. A mi számunkra kegyetlenebb próbát szabott a huszadik század történelme, mint a Kárpát-medence többi népére. Mégpedig úgy és azáltal, hogy aminek egyként kellett volna megmaradnia, azt erőszakkal feldarabolták - s darabolják egyvégtében mindmostanáig.

Nem illik a történelmet profanizálni, de szerintem ez a folyamat azzal az ominózus mondattal kezdődött, amikor őfelsége Ferenc József császár és király mindent megfontolt és mindent meggondolt. Ennek a megfontolásnak - ma már látható - egyetlen célja és iránya volt: megőrizni a Habsburg-hegemoniát Európa közepén. E cél érdekében

Őfelsége hadba szólította a Monarchia minden fegyverforgatóra alkalmas alattvalóját. A dinasztia érdekeinek megvédésére osztrákok, magyarok, csehek, szlovákok, románok, rutének, de még lengyelek is osztrák vezérlés alatt harcoltak. Együtt harcoltak - igen rosszul - és együtt is veszítették el a háborút. Hanem az már különös és abszurd grimasza a történelemnek, hogy a szövetséges, győztes hatalmak sem az osztrákokat, sem a cseheket, sem a szlovákokat, sem a románokat nem büntették meg a háborúban való részvételükért. Itt - azazhogy: ott - Európa közepén egyedül Magyarország és a magyarság lett a fő bűnbak, s a győztes szövetségesek Magyarország feldarabolásával minden vitás kérdést „megoldotak”. Létrejött a csehek és szlovákok első közös állama, csaknem ötmillió kisbbséggel terhelt; megerősödött Románia, bekebelezve majd kétmillió magyart stb. Az osztrákok pedig még azt a történelmi szemtelenséget is megengedhették maguknak, hogy - akár a románok, a csehek és szlovákok - területet követeljenek maguknak Magyarországból. Mintha nem is Ferenc Józsa adott volna parancsot megbüntetni a kutyá Szerbiát. S a győztes hatalmak 3 Kihasították számukra gavalérosan - mintegy külön jutalomként - az Őrséget...

Nagyapáinkat, nagyapáink magyarságtudatát ekkor érte az első igazi nagy történelmi sokkhatás. Először is elvették tőlük azt a hitet, hogy a világháború apokalipszisét követő évektől egy jó és igazságos békét kapnak. Hitük és reményük helyébe az otthontalanság lidérce lépett. A szétdarabolt és újjászerveztet Európában hazájukat veszve hontalannokká lettek. Csalódást és tragédiát omlasztottak rájuk, hiszen a benesi országgyarapítás politikája lényegében másodrangú, megtűrt kisebbségi polgárokra degradálta valahányukat. Háborút járt, forradalmakat próbált nagyapáink ember-ideje itt és ekkor feneklett meg - Csehszlovákiában.

Az őket követő nemzedékek, apáink ember-ideje és sorsa még az övéknél is kegyetlenebb kálváriajárás: háború, fogolytáborok, jogfosztottság, lakosságcsere, kényszermunka, deportáció, reszlovakizáció - már szinte felsorolni sem érdemes az embertelenségek egymásutánját, hiszen lassan közhellyé szürkülnek a szlovákiai magyarság hétköznapi történelmének e borzongató- és minősíthetetlen fogalmai.

De ne fussunk előre, térjünk csak vissza a trianoni elbontás következményeire. Az erőszakkal összeférelt Csehszlovákiában - akkor még hozzá tartozott a mai Kárpátalja is - több mint egymillió magyar népesség rekedt. Olyan körülmények között élt, amelyek ugyan az akkor európai mértékkel mérve demokratikusnak mondhatók, ám a valóságban Benes „csehszlovakizmusának” - a csehszlovák nemzetállam megteremtésének - filozófiájára épültek. Ez a filozófia és nemzetprogram azonban a húszas és harmincas években a szlovákiai magyarság nemzeti tudatát legfeljebb csak megérintette, de különösebb roncsolást nem okozott benne. Ugyanis az ún. első köztársaság idején a Saint Germain-i egyezményt még úgy ahogy betartották. Például a dél-szlovákiai kompakt magyar területekre „lehelyezett” cseh hivatalnokoknak magyar nyelvizsgát kellett tenniük, vagyis a hivatalokban a kényelvűséget a törvény biztosította.

Ami ebben az időben a csehszlovákiai magyarság egészének bomlasztásával kapcsolatosan megtörtént, az gazdaságpolitikai oldalról ért bennünket. Masaryk és Benes nagyon jól tudta, hogy a Trianonban összeférelt cseh és a szlovák államalakománya, amelynek határain belül a népesség egyharmada nem cseh és szlovák volt, milyen veszedelmeket rejteget. Ezért minden lehetséges eszközzel hozzáálltak a Benes által megámodott csehszlovák nemzetállam megteremtéséhez.

A felvidéken - a mai dél-szlovákiai térségben - az első nagyszabású beavatkozás az 1922-ben meghirdetett földreform volt, amelynek következtében több, mint 70 falu nagyságú cseh és szlovák telepésközpontot ékeltek be a ko-

rábban tiszta magyar etnikumba. Ennek gyakorlati kivitelezése az úgynevezett foglalási törvény alapján indult meg. Ettől számítva a harmincas évek végéig - a földreformot harminc évre tervezték - ellepték a korábbi tiszta magyar etnikumot a cseh és a szlovák kolóniák. Ez a földreform, amely része volt az akkori csehszlovák kormányzat nemzetiségi politikájának, a védekezés és az ellenállás teljes hiányában söpörhetett végig Dél-Szlovákián. A földreform keretében ide telepített szlovák, illetve cseh „újbirtokosok” összesen 2054 telepes birtokhoz jutottak, amelynek összterülete meghaladta a 22 ezer hektárt. A földhivatal akkori elnöke, Viskovsky úr nem is tagadta földreform nemzeti alapokon történő végrehajtását, amely szerinte „megtörés és jóvátétel” egyszerre.

Ezzel kapcsolatban Csallóköz című tanulmányában Dr. Machnyik Andor megállapítja: „A csehszlovák földbirtokreform magyarlaktá területre vonatkozó első évtizedi mérlegét, a magyar kisebbség legfontosabb nemzeti kincsét, a kenyeret, munkát és fejlődést biztosító anyaföldet illetőleg nagy veszteséggel kell lezárunk.”

Ez a tudatosan szervezett nemzetiségellenes agrárreform a szlovákiai magyarságot kétszeresen is sújtotta. Egyrészt, az általa lakott területen a kisajátított nagybirtokokat idegen telepeseknek adta, másrészt a betelepült idegenek folyamatosan rombolták szét a korábban egységes magyar etnikumot. Hogy milyen mértékben, azt a jelenlegi dél-szlovákiai állapotok bizonyítják a legkésebben. Ugyanis az akkori telepesek unokái, mostanra már „öslakosoknak” számítanak, s mint ilyenek, egyre agresszívabbakká válnak. A szlovák politikai magyarellenességének ma ők az előretolt egységei, s az itt élő magyarság megfélemlítése az egyik feladatuk.

Az 1938-as visszacsatolás, a második világháború, az új vereség, s az újjáalakult Csehszlovákia - Jaltával együtt - megszülte a megtörés békéjét. Vagyis 1945 után olyan hatalmi fordulat következett, amely egyértelműen a csehszlovákiai magyarság teljes felszámolását tűzte célul. (Csak lapszélre: a szudéta-németek transferje tökéletes sikerakció volt.)

Vagyis a második történelmi sokknak azt nevezhetném, amit a híres nevezetes Kassai Kormányprogram nyomán megéltünk.

Ejles csehszlovák nemzeti program alapján egymaga Szlovákia több háborús bűnöst produkált, mint ahányat Németországban mindmáig képesek voltak kimutatni. Dédnagyanyám például 80 évesen, Vilma húgom két évesen, jómagam pedig nyolc évesen lettem háborús bűnös. Együttjárt ezzel a teljes jogfosztottság, amit a párizsi béketárgyalások követtek, ahol Clementis külügyminiszter-helyettes 200 ezer etnikai magyar cseréjét javasolta, amit el is fogadtak. Így kezdődött a következő magyarellenés stáció, a lakosságcsere, amely lényegében lefejezte a szlovákiai magyarságot; az értelmiség zöme s a magyar városi polgárság eltűnt tájainkról. Ezzel kapcsolatban csupán egyetlen példát hadd említsek meg: Kassát. Ma ennek a városnak negyed millió lakója van, de ebből a magyarok részaránya alig 13 ezer. Ugyancsak az említett kormányprogram alapján tiltották be a magyar nyelvű oktatást, s így egy nemzedéket ítélték analfabetizmusra. Ezzel egyidőben, pontosabban a lakosságcserevel párhuzamosan megkezdődött a kényszermunkára való deportáció Csehországba. A nemzetiségi megalázás különböző fokozatai közül a legalpáríbbnak én a reszlovakizációt tartom. Az akkori csehszlovák politika elaljasulásának ez a mélypontja - velünk szemben.

Mindezt összefoglalva eljutottunk odáig, hogy az első köztársaság közel egymillió magyarosága az 1950-es népszámláláskor Szlovákiában 350 ezerre zsugorodott. Ám ezt a számbavétést megelőzte a kommunista hatalomátvétel, a „jégtörő február”, a Sas Andor által metaforává emelt

Gottwald-i hatalomátvétel 1948-ban. Ekkor bebizonyosodni látszott, hogy nagyapáink és apáink „baloldalisága” nem volt hiábavaló - a párt visszaadta állampolgárságunkat. Ma már tudjuk - mert előkerült azóta néhány dokumentum - hogy e nagy megbékélésnek nem a párt és a csehszlovák állam toleranciája a szülője, hanem maga Sztálin, akinek két legnyugatibb gyarmatán - Magyarországon és Csehszlovákiában - szüksége volt stratégiai okokból egy elfogadható békére. Ám az akkor csehszlovák kormányzat még ekkor sem mondott le a magyarság szétszórásáról. Minden eszközzel igyekeztek gyengíteni, szigetesen a dél-szlovákiai magyar etnikumot. Számukra komoly eredményt hozott a lakosságcsere, hiszen a kitelepített magyarok helyébe mintegy 70 ezer repatriált szlovák került; ugyanakkor az elkobzott magyar birtokokra partizánokat telepítettek, de tudok olyan akcióról is, hogy a volt Hlinka-gárdisták - a szlovák gestapósok - kegyelmet kaptak, ha letelepültek a dél-szlovákiai magyar régióba. Ami számunkra föld- és honvesztés volt, számukra föld- és honfoglalás lett. Egyébként ezt az igyekezetet az SZLKP 1945-ös programja is rögzítette, imígyen: „A szlovák parasztnak és munkásnak, akiket kiszorítottak a gazdag déli területekről és századokon keresztül a hegyek között elnyomtak, meg kell ismét kapnia ezeket a régi szlovák területeket és lehetőséget a rendes emberi életre.” Vagyis folytatódott az 1922-ben meghirdetett földreform, csak más politikai és társadalmi körülmények között. Ugyanakkor volt egy „szigorúan titkos” terv is, amelyet a Földművelés és Földreform Megbízott Hivatalának B osztálya dolgozott ki.

AJUH (Dél)-nek nevezett akció célja a dél-szlovákiai „idegenek” - magyarok - „eltávolítása” volt, újabb csehországi deportálással. A végrehajtással megbízott Központi Komisszió 1948. szeptember 21-én tartott ülésén megszervezte a vidéki kirendeltségeket, ún. stábokat. Az akció az SZLKP KB közvetlen irányítása alá tartozott. Ezt az akciót azonban már nem lehetett végrehajtani, mert a CSKP IX. kongresszusa meghirdette a falu szocializációját - a szövetkezete-sítést, ami új helyzetet teremtett, mégpedig olyan méretűt, hogy annak összefoglalására most nincs időnk. Amit mégis elmondanék róla az az, és annyi, hogy a szövetkezetesítés, a mezőgazdasági területek kollektív művelésbe vétele elsősorban nem azért volt a történelmi folyamatok megerősökölése, mert a szlovákiai magyar parasztságot megfosztotta termelési eszközétől, hanem azért, mert olyan következményei lettek, amelyek ezt a közösséget szétrombolták. Ebből a szempontból vizsgálva a kérdést, az egész szövetkezetesítési folyamatnak igen komoly nemzetiségi-vonatkozásai is vannak. Ugyanis az ötvenes évek elején a déli agrárzónában, ahol a magyarság zöme él, e szövetkezetek élére általában nem magyarok kerültek, de olyan szlovák repatriáltak, akik a gazdálkodáshoz alig is konyítottak. Ennek egyik egyenes következménye az lett, hogy a korábbi virágzó mezőgazdasági termelés a húszas évek szintjére esett vissza, s a magyar parasztság gyakorlatilag a jobbágyság szintjére süllyedt. Azidőben a mezőgazdaságban nem volt szabadság, gyakran hónapokig fizetés sem, csak évi 365 nap robot...

Ugyanerre az időre esik azonban a nemzetiségi intézményrendszer újjászervezése is. 1948-ban megindul az Új Szó című lap, majd sorra a többi; ismét megnyílnak a magyar iskolák, gyorstanfolyamokon igyekeznek pótolni a tanítóhiányt; nem akármilyen feladat, hiszen 1949-ben Szlovákiában mindössze 110 képesítéssel rendelkező magyar tanító volt. Megalakult a Csemadok, s annak-több száz alapszervezete. Ugyanakkor a szlovakizált magyarok gyermekei nem járhattak magyar iskolába. S mire ebből a zűrzavaros ébredésből valamit sikerül kialakítani, amit magyar intézményrendszernek nevezhetnénk, 1960-ban megindítanak egy nagy területi átrendezést Szlovákiában, amelynek egyetlen célja: föl-

számolni a magyar többségű járásokat, s így elérni azt, hogy a közigazgatásban mindenhol a szlovák elem kerüljön többségbe a döntéshozataloknál. Harántszelék Szlovákiát, kialakítván három őrjási kerületet, amelyek mind szlovák többségűek. Az egyes járásokat is ugyanezen elv szerint rajzolják át a térképeken és a gyakorlatban, ami által több tucat egykori szintiszta magyar járás szűnik meg, ezzel együtt a magyar kisvárosok, járási székhelyek elvesztik korábbi jelentőségüket a kultúra, a közélet s a gazdaság viszonylatában egyaránt. Ahol ez így megvalósíthatatlan, ott ipartelepítéssel oldják meg ezt a kérdést. (Párkány, Zselíz, Ógyalla, Nagykapos)

S ezzel még nem értem az erőszaktevések végére. Mert hogy a kudarccal végződő 68-69-es prágai tavasz után a Husák-konzolidáció is hozott néhány magyarelles akciót.

Mint ismeretes az 1968-69-es kísérlet a baráti országok internacionalista „segítségé” következtében meghiúsult. Mostanról már jól látható, hogy módszerben ez a „segítség” sokban hasonlít a magyarországi 56-os forradalom elföldeléséhez. Némi különbség abban mutatkozik, hogy azért Husák nem akasztatott. Husák csupán kiiktatta a zavaró elemeket. Az országos politikában csakúgy, mint - némi kétséssel - a nemzetiségi megújulást szorgalmazók között. Az a fiatal magyar politikai garnitúra, amelyet a prágai tavasz aktivizált, húsz évre ad acta lett. De azért ennek a politizálásnak nemzetiségi szempontból megmaradt néhány nagyon fontos vívmánya. Az elsők között az alkotmánytervény 144. cikkelyét említeném, amely kimondta a nemzetiségek államalkotó mivoltát, s az anyanyelven való művelődésre való jogot. Ezeket az alaptörvényeket a Husák és Bilak által vezetett konzolidációs garnitúra nem tudta, vagy nem merte - de lehet, hogy nem is akarta - megsemmisíteni.

Husák azonban nem az a politikus volt, aki a szlovákiai magyarokat különösebben szerette volna, hiszen elég arra emlékeztetni, hogy Okáli és Novomesky mellett ő volt a Kassai Kormányprogram egyik megszövegezője, s belügyi megbízottként annak végrehajtója. Azt már csak mellékesen jegyzem meg, hogy Esterházy Jánost ő adta át annakidején az NKVD-nek.

A konzolidáció Husáknak, s a vele szövetkezett garnitúrának a nemzetiségi kérdésben más minőségű és hosszabb távú megoldásra adott módot. A lehető legérzékenyebb pontot célozták meg: a nemzetiségi oktatásügyet. Ennek lényege az iskolák integrációjában fejeződött ki. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy az alsó tagozatos kisiskolákat megszüntették, s egy-egy központi település iskolájához csatolták. Ennek a csinos kis integrációnak több, mint 240 magyar iskola esett áldozatul, s ugyanennyi kistelepülés maradt iskola és pedagógus nélkül. Ezeket a tényeket nem véletlenül sorolom ide, bárha látszólag a magyarságtudattól messzire állnak. De csak látszólag. Mert ha mellé állítom azt a tényt is, hogy ma a szlovákiai magyar gyermekeknek több, mint a 45 százaléka nem magyar iskolába jár, s hogy ez a gyermektömeg folyamatosan a szlovák iskolában azt tanulja, hogy a magyarok barbárok, hogy kultúrájukat a szlávoktól vették át, hogy rabló és fosztogató hordaként jöttek a Kárpát-medencébe, akkor viszonylagos képet nyerhetünk arról, hogy milyen szemlélettel, milyen nemzeti tudattal él immár harmadik, ha nem a negyedik magyar nemzedék. A magyarságtudat megőrzése szempontjából ennél lényegesen jobb a helyzet a magyar tanítási nyelvű iskolákban; a magyar történelmet ugyan 1990-ig nem volt szabad tanítani, de ott volt az irodalomtörténet, s maga az irodalom, ami azért a nemzetiségi tudat megőrzése szempontjából nagyon komoly szerepet játszott. A jancicsárságra adott ártatlan magyar gyerekek mellett ez volt az az erő és tömegbázis, amely tudatosan vállalta és vállalja a magyarságát. Azonban azokat a veszteségeket, amelyeket az oktatásügyben végrehajtott integráció jelentett, nem képes

semlegesíteni. Ezer és ezer fiatal család esik ki a magyar kultúrából, ezer és ezer magyar fiatal cserél részben, vagy egészen nyelvet, s - gyakran tapasztalom ezt -, fordul szembe mindazzal, amit szülei, nagyszülei értéként, magyarságunk attribútumaként éltek és öriztek meg.

Am ezzel a konzolidációs lista még nem ért véget. Ugyanis a magyar oktatási rendszer ellen indított támadás új fordulatot vett a nyolcvanas évek elején. 1984-ben pedig már paragrafált törvény-tervezet állt készen, amelynek alapján lényegében a magyar oktatást teljesen felszámolták volna. Akkor a jelzett törvényjavaslat ellen komoly megmozdulások történtek, amelyek következtében ez a tervezet nem került a parlament elé. Az azonban már kevésbé ismert, hogy ezzel egyidőben a magyar tankönyvek kiadását és a magyar pedagógusképzést szinte teljes egészében leállították. Az akkori intézkedéseknek isszuk ma a levét, hiszen 1980 és 1988 között mindössze 170 magyar nemzetiségű fiatal szerzett tanári diplomát Nyitrán.. Ha ezen adatok mellé odaállítom a saját statisztikámból származó tényt, miszerint 2000-ig több mint 1300 magyar pedagógus éri el a nyugdíjkorhatárt, féltő, hogy a még meglévő magyar iskolák is tanító nélkül maradnak...

Ilyen körülmények között értük meg a rendszerváltást, amelyet a mi tájainkon „bársonyos forradalomnak” neveznek, ám ez az építetn mára igencsak megdarócosodott. Ugyanis az, amit nálunk demokráciaként igyekeznek elfogadtatni a távolabbi Európával nem egyéb, mint az egykori Tiso-féle klérofasiszmus adaptált változata. Az új szlovák alkotmány és a vele azonos filozófiájú dicső nyelvtörvény amolyan fehér négerekre degradált bennünket. A restitúciós törvény szerint az 1948 előtt elkobozott birtokok visszaadása nem lehetséges; így például a magyar református egyház sem jut jogos vagyonához, ami nem csak az egyház életét veti vissza, de a nemzeti kultúrának a kibontakozását is hátráltatja. Ugyanakkor nagyon komoly küzdelmet kell vívni a magyar pártoknak és parlamenti képviselőinknek, hogy az állami költségvetésből a nemzetiségi kultúra fenntartására a minimális dotációt biztosítsák... Holott statisztikai tény, hogy például a szlovákiai magyarság termeli meg a saját birtokában lévő földön Szlovákia élelmiszerszükségletének több mint 80 százalékát, ami milliárdos nagyságrendű aktívumnak számít.

Íme hetven év feldarabolási folyamatainak nagyon szűk és rapszodikus összefoglalása. Ha statisztikai elemeit veszem sorra, akkor mintegy fél milliós népességvesztés az eredmény. Ha a gazdasági vonzatait vizsgálom, akkor az derül ki, hogy a magyarság által megtermelt javak a szlovák államháztartást gyarapítják, s csak elenyésző rész kerül vissza a magyar nemzeti kultúra és oktatásügy támogatására. Mindezzel párhuzamosan tovább folyik a magyar etnikum kiürülése, első sorban a kisajátított földterületek szlovák tulajdonba juttatása révén.

Amikor az egymást követő nemzedékeket folyamatosan ilyen negatív hatások érik, balgaság volna és nagyfokú felelőtlenség is egyben, ha a nemzet tudat bizonyos fokú erózióját nem tekintenénk realitásnak. Már-már törvényszerű, hogy az a réteg, amely nem az anyanyelvén tanul, előbb-utóbb távolodni kezd attól a kultúrától és történelemtől, amely egy népet népként egyben tartott. Persze azt is törvényszerűnek találom, bár erősen kedvem ellen való, hogy a nemzetiségi peremvidékeken az asszimiláció) elkerülhetetlen. Azonban ma Szlovákiában már nem csak a peremvidékek kerültek kritikus helyzetbe, hanem a nagy tömbökben élő magyar népesség is. Történetesen a falusi parasztság, amely eddig képes volt megőrizni hagyományait, még akkor is, ha mindazokat az atrocitásokat, amelyekről már beszéltem, rájuk omlasztották az elmúlt évtizedekben.

Ma már nemcsak érzem, de tudom is, hogy a szlovákiai magyarság létének, holnapjának az utolsó védőbástyáit támadták meg - a magyar falvakat, a magyar parasztságot. Bő tíz évvel ezelőtt egy tanulmányomban azt írtam, hogy a szlovákiai magyarság történelme - akkor - nem egészen hetven esztendő, s hogy borúsabb perceimben jövőjétem sem találok többnek ennél. Hacsak - tehetem most hozzá - nem történik olyan kedvező fordulat, amely gátat vet annak a folyamatnak, amely hazánk földarabolásával vette kezdetét.

Odahaza engem, főleg írásaimat, pesszimistáknak találják népünk sorsát illetően. Én azonban egyáltalán nem vagyok pesszimista, csupán testközelből ismerem azt a valóságot, amelyben élek, amelyben élünk adatott. Az a valóság pedig alapvetően annak a hetven esztendőnek a magyarellenes gyakorlatából következik, amelynek néhány főbb jellemzőjét és irányvonalát az előzőekben felsoroltam.

Periféria helyzet, periféria lét. És ennek a perifériának az egyik oldalán évtizedeken át egy olyan Magyarország és olyan magyar politika állt, amely a határon túli magyar etnikumot nem merete vállalni; a másik oldalon pedig - Csehszlovákia, illetve ma már Szlovákia határain belül - folyamatosan működött egy szláv nacionalista, magyarellenes ideológia, amelynek célja a saját nemzetállam megteremtése volt.

Ha mindezt tudjuk és újra feltesszük a kérdést, hogy ma milyen lehet a szlovákiai magyarok magyarságtudata, bizony - ezt be kell vallanom őszintén - még megközelítően sem tudok hiteles, netán megnyugtató választ adni. Nem tudok, mert teljesen más a helyzet például a Csallóközben, vagy a Mátyusföld kompakt magyar enklávéjában, s megint más a helyzet Gömörben, s mondjuk a Bodroghözben.. De lényeges különbségeket tapasztaltam a városi diaszpórában, vagy a Nyitra fölötti magyar nyelv szigeten. Az is bonyolítja az egyértelmű válaszadás lehetőségét, hogy a vegyes házasságok, a nem magyarul tanuló felnövő nemzedékek speciális megítélés alá esnek, vagy eshetnek. Ez utóbbi esetben igen jelentős tömegről van szó. Ezeknek egy része még ugyan beszél magyarul, de a magyar kultúrkörből már lényegében elszakadt, s gyermekeikben a következő nemzedék már nyelvet is cserél(t).

És ennek az egész folyamatnak az ad egyféle abszurditást, hogy ami velünk és bennünk megtörténik, nem látható, nincsenek érzékelhető külső jegei. Így a távoli szemlélő a tudat béklyóba-szorítottságát nem is érzékelheti...

Amagam részéről - lehessek most márt egy kicsit aszubjektív - magyarságomat ezt a tudást és tudatot úgy viselem, ahogy a rám nehezedő felhőoszlop súlyát; nem érzem ezt a súlyt, ám ha nem nehezedne rám, nem tudom mi, történelem velem. Meglehet úgy járnék, mint a mélytengeri halak, melyeket ha a felszínre hoznak, a rájuk nehezedő külső nyomás hiányában szétrobbannak. És persze az is kell, hogy magyarságomra büszke lehessek; kell egy olyan emberigondolati-történelmi ív és biztonság, amelyet emberként teljes egészében vállalhatok, mert magyarságom *elsősorban tudatos vállalás*. S az egész mellé kellenek az ünnepek is, hogy lehessen emlékezni és emlékeztetni, hogy itt-ott, valahol, bárhol megállhassunk egymással szemben a tiszteletadás közös misztériumát megélve...

S végül mindazzal együtt, amit elmondtam, azt szeretném bizonyítani, és egyértelművé tenni, hogy ha egy népcsoport, mint a szlovákiai magyarság, amelyet hetven év alatt nem tudtak megsemmisíteni, az egyedeiben s egész közösségében hordoz valami olyan erkölcsi többletet, ami által képes volt és képes lesz továbbra is megőrizni önmagát.

A nemzet tudat lényege a valahová tartozás folyamatos birtoklása. Ennek a tudása és minden korban való megújítása adja a megmaradáshoz szükséges erőt, kitartást és bölcsességet.